

puls nastal, když se přiblížila turecká vojska do Vídně, což paradoxně vedlo k uznání protestantů papežem a k „věčnému míru náboženskému“.

Všiml jsem si, že většina západních analýz islámu zcela opomíjí jeden důležitý faktor, totiž osobní faktor. Proč zvítězili ve volbách islamisté v Egyptě, Turecku i jinde? Proč na Západě stále více lidí přestupuje k islámu? Jsem přesvědčen, že víra je ničím nezastupitelnou potřebou člověka, i po tuhé sekularizaci v Evropě lidé stále potřebují víru, a islám je kombinací duchovna, logiky a myšlení. A hlavně je součástí života každého muslima, je to živá víra uplatňovaná v každodenním životě. Tento osobní faktor je nejdůležitější. Velký počet muslimů v jednotlivých evropských zemích a jejich každodenní kontakt s nemuslimskou společností samozřejmě zvyšuje možnost, aby se Evropané seznámili s islámem nezprostředkovaně. Zajímavý je fakt, že v současnosti islám klepe na dveře i evropské politické elitě. Syn bývalého německého kancléře Helmuta Kohla se oženil s tureckou muslimkou Elif Sozenovou, francouzský prezident Mitterrand bude mít vnuka jménem Abdulgadir (jestli to bude kluk) - nebo vnučku jménem Fatima (jestli to bude holka), jak prozradila jeho dcera, jejíž manžel je původem z Maroka. Kdyby neumřela princezna Diana, mohl by budoucí král Velké Británie mít nevlastního otce původem z Egypta (naproti tomu je zase jordánský král synem britské občanky). To znamená, že islám je teď zastoupen i v rodinách evropských státníků. Časy se rychle mění a islámský vliv bude nepochybně dál sílit - hlavně díky odstraňování bariér, které se mezi lidmi a islámem navršily.

Ale řeč o nové, mladé, evropské muslimské komunitě odvádí pozornost od staré evropské komunity! Jeden maďarský muslim mi světil pečlivě uchovávané tajemství, které Maďaři neradi odhalují, a to že mezi sedmi maďarskými kmeny, které v době stěhování národů přišly do Maďarska, byly tři muslimské.

V Polsku je početná muslimská komunita kolem slavné Kdyně. Původem jsou to Tataři, které tam poslal ruský car, aby ochránili hranice s Německem - muslimové chránili křesťany?! Velmi odlišný obraz od dnešního obrazu islámského nebezpečí a terorismu proti křesťanům. Rusko je se svými dvaceti miliony muslimy kapitola sama pro sebe: na shromáždění Organizace islámské konference v Malajsii žádal prezident Putin o členství, proto-

že v Rusku je počet muslimů větší než právě v Malajsii! A kdyby nebyla válka v Bosně, hodně lidí na světě - včetně islámských věřících - by si ani neuvědomilo, že v Evropě existuje početný muslimský národ. Bosňané - mimochodem Slované - jsou etnic-ky velice blízcí Čechům. V Bulharsku čítá muslimská komunita kolem tří milionů a má druhou největší stranu v parlamentu. V Rumunsku je také velmi početná komunita, v Řecku rovněž, nemluvě o Albánii, která je čistě muslimskou zemí. Na Balkáně jsou muslimské komunity více než pět set let. A když si uvědomíme, že původní Trója, podle níž je pojmenována známá městská čtvrť v Praze, leží na území současného Turecka, okamžitě se ukáže nesmyslnost diskusí o tom, že Turecko není dost evropské. Dokážete si představit Evropu bez Tróje, Iliady a Odysseji?

* * *

Vít Erban, kulturolog a esejista, vysokoškolský učitel

Nebojím se ani tak islámu, jako spíše obrazu, který jsme si o něm utvořili. Každá představa jeví posléze nebezpečnou tendenci se našimi skutky naplňovat. Pokud budeme vnímat islám jako „zákeřný, expanzivní a netolerantní“, skutečně jej do těchto adjektiv zatlačíme, jak už se ostatně děje. Pokud utkvíme ve vizi střetu kultur a světonázorů, nakonec k tomuto střetu dojde, protože jej svými postoji a činy uskutečníme. Hrozivý obraz islámu odráží nejhorší stíny naší vlastní civilizace - obáváme se na islámu toho, co ohrožuje euroamerickou civilizaci zevnitř a co se nám nejvíce podobá, islám nám posloužil jako ideální předmět projekce.

Na přelomu tisíciletí vplula euroamerická civilizace do nebezpečných vod, kde se rozhodne o jejím dalším směřování, nebo ztroskotání - Skyllou těchto dějinných konců je renesance fanatismu, rigidity a fundamentalismu (jehož příkladem je třeba „Boží pravda“ ve službách současné americké politiky), Charybdou pak barbarizace, brutalizace a vulgarizace („skvěle“ vyjádřené v televizní reality show). Obraz islámu jako kulturní hrozby je tedy nebezpečný ze dvou důvodů - za prvé způsobuje, že islám začíná v odpovědi naplňovat představu, do které jsme si jej dosadili, za druhé plodí obranné reakce, kterými se naše civilizace začíná sama „poislámšťovat“ („Proč by u nás měly stát mešity, když u nich nesmí stát křesťanský kostel?“), nebo naopak bar-

barizovat („Zkusme, jakou reakci vzbudí karikatura proroka Muhammada!“). Současná euroamerická civilizace pod vlivem „islámské hrozby“ tedy tuhne i rozpadá se současně - na jednu stranu rigidní a fundamentalizuje se, na druhou stranu primitivizuje, barbarizuje a vulgarizuje - ve společnosti se rozevírají nůžky obou těchto extrémních nálad, jež nás spolehlivě táhnou na jedno či druhé skalisko.

Tento obraz hrozby brání euroamerické civilizaci v seberozvoji, který by jí pomohl proplout krizí identity - místo toho, abychom se s důvěrou, zvědavostí a otevřenou myslí obraceli tam, kde bychom se mohli opravdu poučit a inspirovat (ať už k vlastním, hlubším zdrojům, či dále na východ nebo kamkoliv jinam - včetně islámu samotného), opevňujeme se jen ve svých stereotypch. V tom vidím největší tragédii současného konfliktu.

Neobviňoval bych islám z toho, že s tímto obrazem sebe samého nic nedělá. Šílené a vražedné skutky jednotlivců jsou vždycky nápadnější než běžný, každodenní život většiny. Jedinou cestou je nenechat se tímto mediálně politickým obrazem strhnout. A chceme-li ve svém typicky euroamerickém komplexu spasitelství iniciovat „dialog kultur“, měli bychom začít nejprve sami u sebe. V mezinárodní politice kupodivu ještě ani nezapustil kořínky princip kulturního relativismu, který v kulturní antropologii už během století stačil ve své samozřejmosti okorat. Tento metodologický princip říká, že pokud se chceme o jiných kulturách něco opravdu dozvědět a nezůstávat v etnocentrickém sebezahledění, nemůžeme je vnímat, posuzovat a hodnotit skrze kritéria, pojmy a hodnoty kultury vlastní. Každá kultura je světem zkonstruovaným na základě vlastní jedinečné logiky a symboliky, která je plně pochopitelná, srozumitelná a zjevná jen těm, kteří v těchto světech žijí a svým životem je vytvářejí. Žijme tedy, a současně nechme žít ostatní bez jakékoliv snahy vnučovat jim své pořádky. Je toho jistě mnoho, co se nám nemusí na jiných kulturách líbit, jako je i mnoho toho, co se jim nelíbí na nás. Pokud bude někdo nutit své pořádky nám, neostýchejme se bránit - ale tak, aniž bychom se postupně stali tím, vůči čemu jsme se chtěli původně vymezit a ubránit.

Naše i islámská krize vyplývají z hluboké nejistoty a strachu o vlastní identitu. Nalezněme tedy sebejistotu ve vědomí, že kaž-

dá kultura žije a rozvíjí se teprve kontakty a plodnými výměnami s jinými kulturami. Žádná kultura nežije v úplné a věčné izolaci, kultury vyrůstají ze vzájemných střetů a setkávání, a z těchto výpůjček vyrůstají nové formy. Cokoliv z nějaké kultury převzeme nebo předáme, začlení se do nového kulturního kontextu a nabude svébytného obsahu a významu. Není třeba se bát vytvoření jednoho bezobsažného interkulturního konglomerátu - v přirozené povaze lidské kultury je sklon ke sjednocování a rozrůžňování, přičemž oba tyto procesy probíhají opačnými směry, současně a neustále. Dynamická rovnováha mezi nimi zajišťuje potřebu autenticity, identity a sebeurčení, a současně možnost setrvalé a plodné interkulturní komunikace. Žádná kultura není natolik hluboká a všeznalá, aby si plně vystačila sama. Pokud se opevníme ve vlastní tradici, spolehlivě vyhasneme.

Naděje euroamerické civilizace spočívá v probuzení tvůrčího ducha, který bude schopen na základě podnětů z jiných kulturních oblastí znovu naplnit staré a často vyprázdněné formy přesvědčivým a inspirativním obsahem. Islám nám může být inspirací především v těch aspektech, kterými se od nás nejvíce odlišuje - ve svých tišších, méně nápadných projevech a formách, než jaké nám poskytuje onen mediálně politický obraz hrozby. Navrhoval bych tedy využít současný konflikt jako výzvu k oboustrannému znovunalezení identity - křesťanský i islámský svět se mohou vzájemně obohatit, pokud se vyvarují falešných obrazů sebe sama a doberou se svých nejzazších odlišností, kterými se vyprovokují k tvůrčí intelektuální a duchovní aktivitě. Tento kontakt nemusí mít za následek převrstení jednoho světa druhým, ale vznik světonázorů obnovených - širších, hlubších a životaschopnějších.

„Nevěřím, že jsou civilizace osudově určeny k zániku, že by měly stanovenou maximální životní rozpětí jako organismy... Nevěřím ani, že civilizace začne upadat proto, že se zhorší její prostředí. Domnívám se, že příčinou úpadku není nějaká rána zvenčí, ale vnitřní duchovní nedostatky - jakýsi druh demoralizace, za kterou neseme sami zodpovědnost.“

Arnold Toynbee, Studium dějin